

Prof. zw. dr hab. Wiesław Czyżowicz,
Katedra Prawa Administracyjnego i
Finansowego Przedsiębiorstw
Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie
Szkoły Głównej Handlowej
ul. Madalińskiego 6/8 lok.131/133
02-513 Warszawa
E-mail: wesczyz@sggh.waw.pl
Tel. kom.: +48-605-428-589

Warszawa, 19-08-20

Recenzja

pracy doktorskiej pani magister Iwony GŁOWACKIEJ zatytułowanej

*„Wpływ otoczenia regulacyjnego na rozwój upraw i produkcji tytoniu w Polsce oraz
znaczenie sektora tytoniowego dla gospodarki krajowej.”*

WNIOSEK GENERALNY:

Przedstawiona mi do recenzji rozprawa doktorska, przygotowywana przez panią magister Iwonę GŁOWACKĄ pod opieką promotora, pana prof. dr hab. Pawła Czechowskiego, zatytułowana *„Wpływ otoczenia regulacyjnego na rozwój upraw i produkcji tytoniu w Polsce oraz znaczenie sektora tytoniowego dla gospodarki krajowej”*, stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz potwierdza ogólną wiedzę teoretyczną kandydatki w dyscyplinie naukowej prawo, a także świadczy o tym, iż doktorantka posiadała umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, a tym samym spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim oraz ich autorom, wynikającym z artykułów 11 – 14 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. (Dz.U. 2003 Nr 65, poz. 595 z późniejszymi zmianami) , rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz.U.z 2018r.poz.261) oraz w związku z art.175 ust. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2018r. – przepisy wprowadzające ustawę prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. z 2018r., poz.1669) *i dlatego wnioskuję o przyjęcie jej jako pracy doktorskiej oraz dopuszczenie do publicznej obrony, a po jej pomyślnym zakończeniu o nadanie Autorce stopnia naukowego doktora nauk prawnych.*

I. Uwagi ogólne

1. Aktualność wyboru tematu

Doktorantka wybrała jako przedmiot swoich badań *analizę uwarunkowań regulacyjnych związanych z branżą tytoniową w Polsce i w Unii Europejskiej*. Zagadnienie to jest niezwykle aktualne w rzeczywistości współczesnego świata, UE jak i Polski, ze względu na jego znaczenie ekonomiczne, nie tylko finansowe czy budżetowe, ale i społeczne (problemy zatrudnienia w branży czy konsekwencje zdrowotne) oraz polityczne (sprzeczność celów polityk szczegółowych – rolnej, przemysłowej, fiskalnej, zdrowotnej, etc.), przede wszystkim ze względu na dość skrajne podejście ustawodawstwa Unii Europejskiej jak i polskich regulacji prawnych zmierzających do ograniczenia wykorzystania tytoniu jako używki a tym samym dążących do ograniczenia produkcji tytoniu i przebranżowienia się producentów rolnych. Tendencja ta w znacznym stopniu jest związana z regulacyjną działalnością organizacji międzynarodowych takich jak ONZ czy WHO, jak i UE oraz Polski. W naszych, krajowych warunkach proces ten jest szczególnie trudnym, wieloaspektowym, nie tylko ekonomicznie, ale i społecznie oraz politycznie złożonym. W związku z tymi uwarunkowaniami nasz proces ustawodawczy i przyjmowane regulacje odnoszące się do branży tytoniowej muszą uwzględniać wszystkie uwarunkowania realizacji zakładanych przez ustawodawcę celów.

Zgodnie z danymi przywoływanymi w dysertacji *„Polska jest wiodącym krajem UE w sektorze tytoniowym, pierwszym w UE przetwórcą tytoniu i jednocześnie największym producentem gotowych wyrobów tytoniowych oraz liczącym się krajem pod względem uprawy tytoniu*.

Ogółem, zatrudnienie w sektorze tytoniowym w Polsce wynosi ponad 500 tysięcy osób, z czego bezpośrednio zatrudnienie w fabrykach znajduje 6 tysięcy pracowników, przy uprawie 60 tysięcy w 14,5 tysiącach gospodarstw rolnych, a pośrednio 500 tysięcy osób zatrudnionych jest w handlu hurtowym i detalicznym.

Polska ma wieloletnie tradycje w uprawie tytoniu i należy do grupy pięciu największych producentów tytoniu w Unii Europejskiej, którzy dostarczają 85% produkcji całej Unii Europejskiej.

Warto zauważyć że specyfiką uprawy tytoniu w Polsce jest jej wysoka pracochłonność, niski stopień zmechanizowania i duży udział pracy ręcznej. W kraju produkcja tytoniu rozwinęła się głównie w niewielkich obszarowo, rodzinnych gospodarstwach rolniczych, położonych przede wszystkim w województwach usytuowanych we wschodniej i południowej Polsce (województwo podlaskie, lubelskie, podkarpackie, małopolskie, świętokrzyskie).

Lokalizacja w naszym kraju fabryk światowych koncernów tytoniowych stawia Polskę na czołowym miejscu w UE pod względem produkcji i eksportu gotowych wyrobów tytoniowych. Przemysł przetwórczy ma istotne znaczenie z punktu widzenia utrzymania uprawy tytoniu w Polsce, która prowadzona jest w ok. 14 tysiącach gospodarstw na powierzchni ok. 13 tys. ha.

Polska jest również importerem netto tytoniu nieprzetworzonego. Tytoń przywożony jest głównie z Afryki, a także Brazylii i USA. W 2016 roku skupiono 29,9 tys. ton tytoniu krajowej produkcji oraz zaimportowano 111 tys. ton, jednocześnie eksport tytoniu nieprzetworzonego wyniósł 27 tys. ton.” (s.142)

Co więcej – jak dalej wskazuje Autorka „Powyższe wynika głównie z faktu, iż Polska jest bardzo atrakcyjną lokalizacją dla zagranicznych inwestorów ze względu na usytuowanie geograficzne, bliskość dużych rynków zbytu, nadal niższe niż w Europie Zachodniej koszty pracy, przy jednoczesnym łatwym dostępie do wykwalifikowanej siły roboczej.” (s.148) „...wyroby tytoniowe mają od lat największy udział w polskim eksporcie produktów przetwórstwa spożywczego. W latach 2010–2014 udział ten wahał się od ponad 18% w 2013 r. do blisko 25% w 2011 r. Według powyższej klasyfikacji w 2016 r. udział wyrobów tytoniowych w całkowitym eksporcie Polski wyniósł 1,03%.” (s.151)

Zawężenie przez Autorkę dysertacji – mimo wielu aspektów prawnomiędzynarodowych, ekonomicznych, politycznych, socjologicznych, psychologicznych, statystycznych, historycznych, lobbystycznych, a nawet klimatycznych - analizowanego tematu jedynie do kwestii związanych z wpływem prawnych regulacji na tę gałąź rolnictwa czy na szeroko rozumiany przemysł tytoniowy oraz na budżet państwa dało możliwość przeprowadzenia szczegółowej analizy tego zagadnienia.

Autorka poddała analizie wybrane instrumenty prawno-regulacyjne i opisała w jaki sposób były a w jaki sposób należy je stosować, aby osiągnąć zakładane cele ekonomiczne, przy jednoczesnym poszanowaniu społecznych aspektów działalności rolniczej. W tym przypadku przykład podatku akcyzowego okazał się dobrą egzemplifikacją dla takiego badania.

Innym przykładem jest szczegółowa analiza regulacji która pozwoliła wskazać sprzeczności i rozbieżności na poziomie nie tylko regulacji fiskalnych, ale i założeń Programu Rozwoju Głównych Rynków Rolnych w Polsce na lata 2016–2020 oraz założeń propagowanych przez Światową Organizację Zdrowia i organizacji z nią związane.

Poza tymi aspektami, bodajże po raz pierwszy w takim ujęciu, w dysertacji przeanalizowane zostały nowe aspekty regulacji szeroko rozumianej wytwórczości i dystrybucji tytoniu związane z funkcjonowaniem organizacji branżowych oraz rzeczywistej realizacji przez nie celów związanych z badaniami prowadzonymi nad nowymi zastosowaniami tytoniu oraz nad ukierunkowaniem całego sektora na produkty, które lepiej spełniają wymogi rynku i zdrowia publicznego.

I jeszcze jedna istotna sprawa związana z ewolucją otoczenia prawnego branży tytoniowej – historyczne jego zmiany w odniesieniu do regulacji prawnej dotycząca różnych stopni przetworzenia sadzonek i liści tytoniowych, a następnie wytwarzanych z nich wyrobów tytoniowych (w rozumieniu prawa unijnego i krajowego). Autorka bardzo dobrze opisała zróżnicowanie otoczenia regulacyjnego, które początkowo traktowało rośliny tytoniowe na zasadach zbliżonych, w sensie dotacyjnym, do produktów rolnych, a następnie traktowanie to przeistoczyło się, w wyniku zmieniających się regulacji prawnych, w ściśle reglamentowaną produkcję tytoniu, która kwalifikuje wyroby tytoniowe jako używki z natury szkodliwe dla zdrowia.

Praca jest bardzo aktualną nie tylko pod kątem tytułowego zagadnienia, ale i pod każdym innym – choćby tylko skrótowo czy wręcz hasłowo zaprezentowanym - względem, ale i bardzo dobrze napisana z odniesieniami do najnowszych rozwiązań prawnych tak międzynarodowych jak i unijnych oraz polskich. W tym ostatnim przypadku wskazuje, *de lege ferenda*, na konieczność wniesienia zmian do polskiego ustawodawstwa regulującego branżę tytoniową i dostosowania go do standardów zarówno międzynarodowych jak i unijnych.

Mają one upowszechnić, ułatwić, uprościć i zwiększyć bezpieczeństwo prawne procesu kształtowania ustawodawstwa podatkowego regulującego branżę tytoniową w Polsce.

W świetle powyższych rozważań okazuje się, że wybrany przez doktorantkę problem badawczy jest nie tylko ważnym, ale i bardzo aktualnym zarówno teoretycznie, jak i praktycznie.

2. Znaczenie teoretyczne i praktyczne omawianej dysertacji doktorskiej

Wyzwanie naukowe przed którym stanęła doktorantka, okazało się ogromne, bo ma ono wieloaspektowy, multidyscyplinarny charakter społecznego, ekonomicznego, medycznego, historyczno-prawnego, komparatystyki prawnomiędzynarodowej aż po aspekty prawnopodatkowe. Tym nie mniej Autorka wniosła do na naszej wiedzy istotny wkład w teoretyczne rozpoznanie tego złożonego zagadnienia jak i wskazała na możliwe praktyczne udoskonalenie otoczenia prawnego na poziomie zarówno międzynarodowym, w tym i europejskim, a przede wszystkim na naszym krajowym gruncie.

W sferze teoretycznej

Pani magister Iwona Głowacka bardzo dokładnie przedstawiła złożone uwarunkowania dynamiki zmian otoczenia prawnego i ich specyfikę w odniesieniu do branży tytoniowej.

W szczególności chciałbym podkreślić to, że Autorka wskazała na to, że regulacje prawne związane z branżą tytoniową dotyczą zarówno surowca oraz prefabrykowanego tytoniu, jak i jego produktów ubocznych.

Specyfika ta wynika z podziału otoczenia regulacyjnego pierwotnie związanego z dofinansowaniem działalności rolniczej prowadzonej przez plantatorów tytoniu w ramach unijnej i krajowej polityki rolnej, która została stopniowo wygaszona oraz równoczesnego funkcjonowania systemu innych regulacji prawnych zarówno międzynarodowych jak i krajowych. Bez wątplenia takie podejście do tytułowego problemu okazało nowatorskim i oryginalnym wkładem Autorki do lepszego teoretycznego poznania tej złożonej problematyki.

Podstawą przeprowadzonych analiz była koncepcja ciągu działań doktryny prawnego otoczenia regulacyjnego z poszczególnymi fazami produkcji roślin tytoniowych – wstępnego przetworzenia surowca tytoniowego przez rolników plantatorów na susz tytoniowy, a następnie jego dostawy do zakładów przetwórczych i dalszego przetworzenia przemysłowego tychże roślin na wyrób tytoniowy.

Ważnym ustaleniem jest to, że *„w momencie przetworzenia roślina tytoniowa uzyskuje status używki i przestaje być uznawana za produkt rolny. Cały proces wytwarzania tytoniu został poddany odrębnej regulacji prawnej związanej z monitorowaniem: transportu suszu tytoniowego, jego skupu i sprzedaży oraz dystrybucji produktu tytoniowego i produktów pośrednich.”* (s.190-191)

Dodatkowo proces dystrybucji i sprzedaży produktów tytoniowych regulowany jest – na co wskazuje doktorantka – także przez zespół norm prawnych dotyczących ochrony zdrowia i dopuszczalności spożywania tytoniu, ograniczenia miejsc sprzedaży dla celów konsumpcyjnych oraz miejsc dozwolonego spożycia tych wyrobów a jeszcze inne normy prawne regulują zwalczanie tzw. szarej strefy dystrybucji tytoniu.

Wreszcie, na co szczególnie zwraca uwagę pani magister, końcowym etapem powoływanego ciągu działań prawnych jest segment regulacji dotyczący podatku akcyzowego oraz regulacje prawno-celne mające na celu pozyskiwanie środków finansowych do budżetu państwa od branży tytoniowej.

Analiza tych teoretycznych przesłanek pozwoliła Autorce dysertacji na sformułowanie praktycznych wniosków dotyczących zarówno aspektów *de lege lata* jak i *de lege ferenda*.

W sferze praktycznej

Autorka, podkreślając ten fakt, że współcześnie dominuje pogląd uznający rolnictwo za obszar wielofunkcyjny który powinien spełniać funkcje nie tylko produkcyjne, ale i społeczne oraz środowiskowe i nie może być ono traktowane jedynie w aspekcie ekonomicznym. Podkreśliła, że w sferze praktycznej, by „*dokonując oceny jakiegokolwiek regulacji prawnej dotyczącej analizowanej w niniejszej pracy gałęzi rolniczej, należy każdorazowo zwracać wagę na jak najszerszy kontekst jej oddziaływania w wymiarze ogólnospołecznym. Można więc dojść w do wniosku, że z uwagi na opisaną specyfikę tej gałęzi produkcji rolnej oraz realizowane przez nią pozarynkowe funkcje społeczne i polityczne interwencja państwa jest czynnikiem niezbędnym w celach kompensacji dotyczących ten sektor rolniczy „słabości”, a właściwie ukierunkowane otoczenie regulacyjne jest wręcz niezbędne dla jej dalszego istnienia.*” (s.193)

W wieloaspektowej analizie otoczenia regulacyjnego branży tytoniowej pani mgr Iwona Głowacka nie tylko wskazała na to, że „*Ustawodawca powinien każdorazowo brać pod uwagę, że branża tytoniowa jest jedną z najważniejszych branż z punktu widzenia fiskalnego.*” (s.195)

Jednak po przeprowadzonych badaniach dochodzi do uzasadnionego wniosku, że rosnący fiskalizm w odniesieniu do branży tytoniowej, uzasadniany przede wszystkim prozdrowotnymi argumentami wiąże się z nadzieją na to, że polityka podatkowa i podwyżki stawek podatkowych przełożą się w prosty sposób na zwiększenie dochodów państwa. Autorka obalając to twierdzenie, potwierdzone przez praktykę, i dochodzi do wniosku, „*że obniżki stawek podatkowych w przypadku badanej branży są w stanie wygenerować zwiększenie wpływów podatkowych.*”(s.195).

Jest to ten z postulatów *de lege ferenda*, który powinien być uwzględniany zarówno w dyrektywie podatkowej UE jak i planowaniu oraz uchwalaniu wpływów budżetowych w naszym kraju.

Jak z powyższego widać praca doktorska posiada walory nie tylko teoretyczne, ale i praktyczne zawiera zarówno wnioski *de lege lata*, jak i *de lege ferenda*.

3. Ocena dotychczasowego dorobku nauki poświęconego analizie otoczenia regulacyjnego branży tytoniowej

Analiza dotychczasowego dorobku nauki poświęconego przedmiotowi dysertacji niestety nie jest w zasadzie możliwa do przeprowadzenia, przede wszystkim z tego względu, że w istocie nie istnieje, choć wybrane, oddzielne elementy składowe, dotyczące omawianego, tytułowego zagadnienia są w literaturze dość obszernie omówione.

Tym nie mniej doktorantka słusznie stwierdza, że „*Analiza tematyki na podstawie prowadzonych i publikowanych badań naukowych (tj. literatury przedmiotu) dotyczących*

regulacji prawnych związanych z opisywaną tematyką wskazuje, że brakuje kompleksowej analizy prawnej, która traktowałaby tytułowe zagadnienie wielopłaszczyznowo. Jednym z celów przeprowadzonej rozprawy jest więc uzupełnienie istniejącej luki w badaniach o wkład uwzględniający ekonomiczny efekt oddziaływania prawa na system społeczno-gospodarczy.”(s.10)

W pełni zgadzam się z tą oceną, ponieważ w obszernej bibliografii na 248 pozycji, w tym 88 pozycji internetowych (s.202-220) nie znajdujemy ani jednego opracowania które odnosi się wprost do kompleksowej tematyki pracy, lecz monografie oraz artykuły, nie mówiąc już o podręcznikach, dotyczą innych, wybranych aspektów regulacji branży tytoniowej.

Bibliografia obejmuje w/w pozycjami literaturowymi 14 aktów prawa międzynarodowego i unijnego, 41 aktów prawa krajowego, 8 pozycji orzecznictwa sądów krajowych.

Tak więc praca pani mgr Iwony Głowackiej jest w istocie pierwszym takim kompleksowym opracowaniem tego niezwykle skomplikowanego zagadnienia jakim jest wpływ otoczenia regulacyjnego na rozwój upraw i produkcji tytoniu w Polsce oraz na znaczenie sektora tytoniowego dla gospodarki krajowej.

4. Podstawowe cele i tezy dysertacji

Autorka omawianej rozprawy doktorskiej określiła jej cel w sposób następujący:

„Celem pracy jest dokonanie analizy zagadnienia – zarówno pod kątem kwestii związanych z dotacjami, produkcją surowca, przetwórstwem, obrotem, wpływem produkcji wyrobów tytoniowych na polską gospodarkę, jak i pod kątem funkcjonowania organizacji branżowych i rzeczywistej realizacji przez nie celów – w powiązaniu z badaniami prowadzonymi nad nowymi zastosowaniami tytoniu oraz nad ukierunkowaniem całego sektora na produkty, które lepiej spełniają wymogi rynku i przepisów dotyczących zdrowia publicznego.” (s.8)

Dalszym celem badawczym – co dodatkowo podkreśla Autorka - *„jest też ukazanie, jak każda, nawet najmniejsza, modyfikacja obejmująca otoczenie regulacyjne znajduje automatyczne odbicie na kondycji całego sektora, a każdy błąd legislacyjny powoduje natychmiastowe i znaczące straty finansowe dla budżetu państwa oraz bezpośrednio przyczynia się do rozwoju tzw. szarej strefy.”(s.11)*

Natomiast **przedmiotem pracy** jest analiza tła gospodarczego, a zwłaszcza prawnego rynku surowca tytoniowego oraz jego status w ramach wspólnej polityki rolnej Unii Europejskiej oraz krajowej polityki rolnej.(tamże)

W istocie jednak Autorka bardzo słusznie, choć nie formułuje tego *expressis verbis*, rozszerza cel swojej analizy o badanie szerszego kontekstu zarówno społeczno-ekonomicznego, jak i - a może nawet przede wszystkim - prawnomiędzynarodowego i fiskalnego. Biorąc to pod uwagę wskazuje na ten aspekt w następującym ujęciu :

„Należy pamiętać, że produkcja tytoniu w Polsce jest zagadnieniem kontrowersyjnym. Z jednej strony związana jest ona nieodłącznie z wytwarzaniem papierosów, a palenie i jego skutki dla zdrowia palaczy trudno uznać za obojętne dla polityki prozdrowotnej państwa, z drugiej zaś – uprawa tytoniu jest wciąż ważną gałęzią produkcji rolniczej.

Dokonanie ocen nie może być również oderwane od globalnego charakteru analizowanej

gałęzi rolnictwa, oceny znaczenia funduszy pochodzących ze środków Unii Europejskiej, pomocy krajowej oraz silnego oddziaływania sytuacji makroekonomicznej na ten sektor rolny. Należy pamiętać o tym, jak istotna jest spójność celów i konieczność kształtowania poszczególnych uregulowań pod wskazane założenia ekonomiczne. Powyższe związane jest z faktem, że współczesne regulacje prawne – prawa unijnego i krajowego – często są mieszaną wzajemnie na siebie oddziałujących prawa i ekonomii. Wnioski i wskazówki de lege ferenda mogą być wykorzystywane w przyszłości w celu uniknięcia błędnych decyzji i związanych z nimi regulacji prawnych, które mają negatywny wpływ na cały sektor (na produkcję realizowaną przez rolników-plantatorów oraz producentów wyrobów tytoniowych), a w rezultacie również na gospodarkę krajową. Kwestia ta okaże się szczególnie istotna w nowej rzeczywistości, z którą zarówno plantatorzy, jak i producenci zetkną się w roku 2020 – z zaprzestaniem płatności niezwiązanej do tytoniu oraz z wycofaniem ze sprzedaży aromatyzowanych mentolem wyrobów tytoniowych.” (s.8-9)

To bardzo ambitnie zarysowane zadania i cele badawcze, zwłaszcza w odniesieniu do postulatów dotyczących przyszłych warunków funkcjonowania branży tytoniowej w Polsce i roli naszych polityków w przeprowadzaniu odpowiedniego do naszych celów procesu ustawodawczego zarówno w kraju jak i w Unii Europejskiej.

Cele te, w procesie badawczym a także, co zostało przedstawione w wynikających z niego wnioskach, zostały – w mojej ocenie – osiągnięte.

Dla ich zanalizowania Autorka przyjęła kilka hipotez (tez) badawczych:

- 1/ Otoczenie regulacyjne ma determinujący wpływ na rozwój upraw i produkcję tytoniu w Polsce (s.11)
- 2/ Uprawa i produkcja przekłada się bezpośrednio na ekonomiczny wpływ tego sektora na gospodarkę krajową. (tamże)
- 3/ Odrębne regulacje prawne związane są z etapem, w którym tytoń występuje w postaci sadzonki lub liści tytoniowych – ustawodawca traktuje ten etap produkcji na zasadach zbliżonych do dotowania produkcji rolniczej. (tamże)
- 4/ Zmiana otoczenia regulacyjnego następuje po tzw. odłączeniu liścia tytoniowego od żywej części rośliny i dokonaniu tzw. pierwszego przetworzenia, powstały produkt jest przedmiotem regulacji dotyczących ochrony zdrowia, monitorowania transportu oraz znakowania znakami akcyzy. (tamże)
- 5/ Otoczenie regulacyjne wskazuje, iż regulacje produkcji surowca (uprawy) roślin tytoniu, a następnie rozpoczęcie produkcji w postaci przekształcenia tego surowca w wyrób tytoniowy zmienia istotę bazową tego produktu i przestaje on być traktowany jako produkt rolny, a uzyskuje status prawny produktu stanowiącego używkę. (s.12)
- 6/ Otoczenie regulacyjne towarzyszące rozwojowi upraw i produkcji tytoniu, zarówno na poziomie regulacji unijnych jak i krajowych, charakteryzuje się wieloma wewnętrznymi sprzecznościami, związanymi z rozwojem upraw i produkcją tytoniu, w tym brakiem jasności stawianych przez ustawodawcę celów oraz czytelnych granic zakresów poszczególnych regulacji.

Hipotezy (tezy) powyższe w pełni zostały pozytywnie zweryfikowane w procesie przeprowadzonego w dysertacji badania.

5. Metody badawcze i dobór źródeł

Realizacja założonych celów dysertacji oraz sformułowanych hipotez badawczych dysertacji wymagała zastosowania przede wszystkim metody dogmatyczno-prawnej ponieważ problematyka rozprawy skoncentrowana jest wokół aktualnych rozwiązań ustawodawczych, a prowadzone badania poddały krytycznej analizie i wykładni powszechnie obowiązujące przepisy.

Jak podkreśla sama Autorka dysertacji „rozwiązanie postawionego problemu naukowego nastąpiło więc poprzez analizę przyjętych unormowań oraz sformułowanie na ich podstawie postulatów *de lege ferenda*.”(s.10).

Jednak ze względu na kompleksowe podejście do zagadnienia wpływu otoczenia regulacyjnego na branżę tytoniową o gospodarkę narodową koniecznym okazało się wykorzystanie także metod badawczych stosowanych w innych niż prawo dyscyplinach.

W pracy dodatkowo wykorzystano analizę historyczną rozwoju środowiska prawnego (międzynarodowego i krajowego), użyto komparatystyki prawno-międzynarodowej oraz ze względu na silne powiązanie analizowanej tematyki z zagadnieniami z zakresu ekonomii i socjologii zastosowano badania interdyscyplinarne uwzględniające metodę prawnempiryczną. Badania uwzględniają również ekonomiczną analizę prawa (*Law and Economics*), analizę statystyczną oraz teoretyczno-ekonomiczną z wykorzystaniem tzw. krzywej Laffera.

Wykorzystanie przez Autorkę dysertacji tego podejścia metodologicznego w szczególności warte jest podkreślenia ponieważ zwłaszcza w pracach prawniczych rzadko jest stosowana analiza charakterystyczna dla tego kierunku badawczego, wciąż jeszcze w Polsce *in statu nascendi*, jaką jest ekonomiczna analiza prawa.

To oczywiście jest pochodną przyjętych założeń i ram badawczych związanych z wyraźnie sformułowanym tematem pracy i było całkowicie podporządkowane prowadzonej analizie.

6. Konstrukcja i styl pisarski pracy

Praca doktorska pani magister Iwony Głowackiej zatytułowana „*Wpływ otoczenia regulacyjnego na rozwój upraw i produkcji tytoniu w Polsce oraz znaczenie sektora tytoniowego dla gospodarki krajowej*” składa się ze: wstępu, sześciu rozdziałów, zakończenia, streszczenia w języku angielskim oraz bibliografii (o której już wcześniej wspominałem).

Przed Wstępem umieszczony jest wykaz skrótów a na końcu pracy spis tabel i spis rysunków.

Bibliografia obejmuje ponad 240 pozycji literaturowych, akty prawne międzynarodowe, unijne i krajowe oraz orzecznictwo. Zostały one dobrze opracowane i wykorzystane w pracy. Dodatkowo, po tytule pracy, przed spisem treści, zamieszczono także jej streszczenie oraz słowa kluczowe w j. polskim oraz tytuł w j.angielskim „*The impact of the regulatory environment on the development of tobacco cultivation and production and the importance of the tobacco sector to the Polish national economy*” a także podano informację dziedziną naukowej w jakiej przygotowano dysertację (wg kodu programu Socrates-Erazmus): 1.10 Prawo.

Wszystkie problemy są prezentowane przejrzysto, logicznie, syntetycznie, z wyraźnym zaznaczeniem własnego, bardzo często wielce krytycznego stanowiska, w stosunku do analizowanych i opisywanych regulacji. To ogromna zaleta tej dysertacji, jakże rzadko spotykana w pracach naukowych.

Także warsztatowo, przypisy, opis źródeł, dodatkowe wyjaśnienia wskazują na to, że praca jest zgodna z wymogami edytorskimi dla prac naukowych. Szczególnie cennym zabiegiem warsztatowo-edytorskim jest umieszczanie tabel i rysunków ułatwiających zrozumienie toku wywodów Autorki.

Podsumowując, pracę czyta się z dużym zainteresowaniem, choć czasami wymagającą dużego skupienia. A najważniejsze, że z pożytkiem dla Czytelnika, zarówno naukowego, jak i dla osoby z grona praktyków (po jej opublikowaniu co osobiście rekomenduję) – polityków, posłów, senatorów, przedsiębiorców, przedstawicieli sądownictwa, prokuratury, adwokatury czy studentów prawa i ekonomii, politologii, stosunków międzynarodowych, a także zarządzania - bo i dla nich praca jest, a na pewno powinna być, interesująca i pożyteczna.

II Uwagi szczegółowe

Charakterystyka poszczególnych części pracy

W zasadzie już wcześniej dokonałem pobieżnego przeglądu problemów zawartych w pracy. Warto jednak zatrzymać się trochę bardziej szczegółowo, ale jednak syntetycznie, na poszczególnych rozdziałach dysertacji, wykorzystując, *in extenso*, to co Autorka zawarła we Wstępie do dysertacji:

W rozdziale pierwszym przedstawiono szczegółową charakterystykę surowca, jakim jest tytoń, specyfikę jego uprawy i przetwórstwa oraz ukazano, jak szerokie są powiązania i oddziaływania państwa i ustawodawstwa w analizowanym obszarze gospodarki.

Rozdział drugi zawiera szczegółową analizę otoczenia regulacyjnego branży tytoniowej oraz ukazuje, jak znaczący wpływ mają nawet niewielkie zmiany ustawodawcze na funkcjonowanie branży.

Rozdział trzeci prezentuje drugą tzw. ciemną stronę branży, która jest związana ze stale rosnącymi statystykami zachorowań na choroby odtytoniowe, związanymi z nimi obciążeniami budżetowymi oraz prowadzoną przez instytucje państwowe i organizacje społeczne walkę z tytoniem.

W rozdziale czwartym przedstawiono szczegółową analizę zarówno krajowego, jak i europejskiego rynku tytoniu. Omówiono znaczenie wpływów akcyzowych dla budżetu państwa oraz wpływ branży m.in. na rynek pracy i inne – teoretycznie niezwiązane z branżą – dziedziny gospodarki.

Rozdział piąty to analiza badania przeprowadzonego na podstawie danych zgromadzonych przez Centrum Analiz Ekonomiczno-Społecznych dotyczącego znaczenia sektora dla gospodarki krajowej.

Rozdział szósty prezentuje argumenty przeciwników branży tytoniowej, wyniki badań przeprowadzanych na zlecenie organizacji prozdrowotnych oraz działania lobbingowe prowadzone przez branżę tytoniową.

Pracę kończą wnioski będące rezultatem przeprowadzonego badania.

Całość omówionej dysertacji pokazuje zarówno aktualność, jak i znaczenie, tak naukowe, jak i praktyczne, analizowanego zagadnienia, a także rozległą wiedzę oraz umiejętne operowanie nią przez doktoranta, panią magister Iwonę Głowacką.

Autorka potrafiła w niej przedstawić skomplikowane zagadnienia prawne, z ich wdrażaniem do systemu prawnego Polski po to, by sformułować wyniki drobiazgowego badania zjawisk i procesów legislacyjnych wdrażania koncepcji regulacyjnych i ich wpływu zarówno na branżę tytoniową jak i na gospodarkę kraju nie tylko w postaci wniosków *de lege lata*, ale i co wg mnie ważniejsze *de lege ferenda*.

Co więcej, potrafiła to pokazać w sposób logicznie usystematyzowany, syntetycznie i przejrzyste, przekonując przy tym do głoszonych tez.

To co zasługuje na ogromne podkreślenie to język jakim posługuje się Autorka pracy. Z przyjemnością stwierdzam, że jest to jedna z nielicznych - z wielu recenzowanych przeze mnie - prac doktorskich która została napisana na trudny, interdyscyplinarny temat, bez żargonu profesjonalnego (prawnego, ekonomicznego czy technicznego), językiem zrozumiałym nawet dla laika.

Niedociągnięcia

Czy jednak nie ma w tej pracy niedociągnięć, potknięć i sądów czy opinii wywołujących wątpliwość, co do ich słuszności? Oczywiście są. Co do tych ostatnich, to uważam, że to nie jest wada lecz zaleta tej pracy. Naukowiec ma prawo prezentować własne poglądy i ich bronić. I z tym w recenzowanej dysertacji dość często mamy do czynienia. I bardzo dobrze jeśli wywołują wątpliwość, ale kiedy - jak w tym przypadku - są logicznie i merytorycznie uzasadniane to zasługują na uznanie. Mają one bardzo różny charakter i wagę, ale w sumie są zaletą - a nie, jak czasami się zdarza w recenzjach, kiedy takie stanowisko uznawane jest za wadę czy wręcz za niedopuszczalne w doktoratach - tej pracy.

Oczywiście są w tej pracy i inne, drobniejsze lecz w istocie nieistotne (np. literówki, czy brak niektórych danych bibliograficznych przy źródłach), tym bardziej, że jest ich stosunkowo niewiele. To jednak drobiazgi warsztatowe, które przy obróbce redakcyjnej w wydawnictwie zostaną usunięte i nie rzutują na merytoryczną, dobrą ocenę recenzowanej dysertacji.

Wnioski ogólne

1/ Oczywiście wskazane potknięcia, braki i niedoskonałości nie umniejszają zasadniczej teoretycznej i praktycznej wartości tej oryginalnej pracy. Jednak przy wydaniu książkowym tej dysertacji, co z całym przekonaniem rekomenduję, muszą one ulec poprawie.

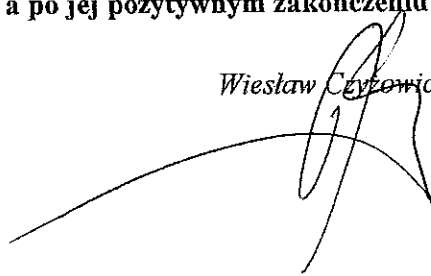
2/ Omówiona praca doktorska pani magister Iwony Głowackiej okazała się ważnym wkładem nie tylko do teorii prawa, ale i nowatorskim, ważnym wkładem w naszą wiedzę o jego

wpływie na efektywność tego prawa, nie tylko - jak to już podkreślałem - w kontekście naszych potrzeb narodowych, ale i naszego członkostwa w Unii Europejskiej.

Wniosek ostateczny

Biorąc pod uwagę przedstawioną recenzję, stawiam wniosek o przyjęcie rozprawy doktorskiej pani magister Iwony GŁOWACKIEJ zatytułowanej „*Wpływ otoczenia regulacyjnego na rozwój upraw i produkcji tytoniu w Polsce oraz znaczenie sektora tytoniowego dla gospodarki krajowej*” za zgodną z wymogami stawianymi pracom doktorskim, dopuszczenia do jej publicznej obrony - a po jej pozytywnym zakończeniu - nadanie Autorce tytułu doktora nauk prawnych.

Wiesław Czyżowicz

A handwritten signature in black ink, consisting of a long horizontal stroke followed by a series of loops and curves, ending in a sharp point.